

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בשולי המדינה - אנתרופולוגיה של שלטון, חוק, וחברה אזרחית -
53332

תאריך עדכון אחרון 12-09-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: סוציולוגיה ואנתרופולוגיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2025

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): עמרי גרינברג

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: omri.grinberg@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי שני, בתיאום מראש

תאור כללי של הקורס:

מהי ה"מדינה"? האם ואיפה ניתן לפגוש אותה ברמה האישית או הקולקטיבית? איזה דמות היא מקבלת במפגשים כאלו: האם היא מיטיבה, מכפיפה – אולי גם וגם? שאלות אלו מעסיקות חוקרים/ות מתחומים שונים, אך הן נוכחות מאוד בשיח הציבורי, בישראל ובעולם, גם מעבר לעולם האקדמי. עיסוק נפוץ זה בתפקידי המדינה וביחסה לאזרחים/ות ולא-אזרחים/ות התגבר בפרוץ מגיפת הקורונה, ובישראל התעצם עוד יותר בשנתיים האחרונות (סביב "ההפיכה המשטרית" והמאבק נגדה, וביתר שאת עם זוועות ה-7.10 והמציאויות המתמשכות מאז). המחקר האנתרופולוגי על "המדינה" השלים בשני העשורים האחרונים עם היותה ישות מטושטשת, בעיקר בקצותיה ובנקודות המפגש שלה עם שחקנים לא-מדינתיים כביכול. דווקא מתוך תפיסה מופשטת זו, התפתחו מספר גישות בולטות באנתרופולוגיה על תתי תחומיה (חברתית-תרבותית, לשונית, פוליטית-משפטית, ורפואית): מתובנות תיאורטיות לגבי התיאטרון הפוליטי של מפלגות ומנהיגים/ות, מהי ריבונות וכיצד מרות וכוח מתגבשים ומעורערים, דרך העשייה של ארגונים לא-ממשלתיים – גם כאלו המהווים שלוחה לא-רשמית של פוליטיקאים וגם כאלו המתמודדים ביקורתית עם המדינה, לבין א-אתנוגרפיות מדוקדקות על זירות מפגש בירוקרטיות בין סוכנויות המדינה לבין אזרחים/ות ולא אזרחים/ות.

קורס זה ישמש כמבוא לאנתרופולוגיה פוליטית על המדינה, וימשיך להתבונן באותם אזורים מטושטשים: חוק ואכיפתו, שיטור, אלימות, כלכלה, חברה אזרחית, מחאה, ותקשורת (בין היתר). על-מנת ליצור תמונת עולם ומחקר עשירה ולעודד תחומי ידע חדשים, הקורס יתייחס להקשרים גיאוגרפיים מגוונים (בנוסף לישראל).

מטרות הקורס:

פריסה של תמונה מגוונת ועדכנית לגבי מהי המדינה, והיכולות שלנו להבין, ללמוד ולנתח אותה.

בניית היכרות מעמיקה עם חומרים אנתרופולוגיים חשובים בנושא המדינה.

שיפור יכולות כתיבה אתנוגרפית, ואוריינות אקדמית בכלל.

פיתוח סביבת למידה דינאמית המעודדת יצירתיות, השתתפות, וחשיבה ביקורתית

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

בסיומו של קורס זה, סטודנטים/ות...:

- יוכלו להבחין בנוכחות המגוונת והמשתנה של המדינה בחיי היומיום.
- יזהו גם את ההעדויות של המדינה ואת המציאויות המתרחשות אמנם ביחס אליה, אך מעבר לה.
- יכירו גישות מתודולוגיות מגוונות לחקר המדינה וניתוח מציאויות ביחס אליה.
- ידעו לקשר בצורה אנליטית בין תהליכים תרבותיים, חברתיים, והיסטוריים לבין פעולות של זרועות המדינה והשדה הפוליטי.
- יצברו כלי יסוד מבחינת ידע ומתודולוגיה, שיסייעו להן/ם גם מעבר ללימודי אנתרופולוגיה.

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות פרונטליות ודיון בכיתה, קריאת מאמרים, מחקר אישי, טקסטים תרבותיים (קטעי וידאו ואודיו), מטלות כתובות.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מבוא - יסודות הבנת המדינה

שיעור 1: איפה המדינה

שיעור 2: לכו תבנו מדינה

שיעור 3: קלאסיקות על המדינה, בתיאוריה

שיעור 4: קלאסיקות (מודרניות, יחסית) על המדינה, באנתרופולוגיה

חלק ב' - בנבכי המדינה: כלכלה, חוק ושיטור, בירוקרטיה

שיעור 5: כלכלה

שיעור 6: חוק ושיטור

שיעור 7: בירוקרטיה

שיעור 8: הפוגה (צפייה בסרט/סדרה)

חלק ג' - אלימות ואדישות

שיעור 9: אלימות של (?) המדינה

שיעור 10: עם קצת רגש, או בלי רגש בכלל

חלק ד' - חברה אזרחית ומדיה

שיעור 11: מחאה ותקשורת

שיעור 12: ארגוני חברה אזרחית (ארגונים לא ממשלתיים) והמדינה

שיעור 13: סיכום הקורס והכנה למטלת הסיום

חומר חובה לקריאה:

חלק א': מבוא - יסודות הבנת המדינה

שיעור 1, 24.3.25: איפה המדינה

קריאת חובה

קרבל-טובי, מיכל. 2024. "איפה המדינה?", עיונים בשפה וחברה 19 - גיליון מיוחד בנושא "לדבר

אחרי 7 באוקטובר" (בעריכת מיכל קרבל-טובי, עמרי גרינברג, ותמר כהן-לוי): 47-52.

שיעור 2, 31.3.25: לכו תבנו מדינה

קריאת חובה (אחד משני הטקסטים בעברית + אחד מהשניים באנגלית):

ברורמן, אירוס. 2006. "אי-חוקיות במזרח ירושלים: בין הריסות בתים להתנגדות", תיאוריה וביקורת

28: 11-42 (בעיקר לשים לב לעמ' 19-33).

כהן-הטב, קובי. 2019. "הקמת גנזך המדינה במעבר מיישוב למדינה, 1948-1950", עיונים 32:

296-324.

Brown, Hanna, Adam Reed and Thomas Yarrow. 2016. "Introduction: towards an ethnography of meeting." *Journal of the Royal Anthropological Institute* 23 (S1): 10-26.

Haxby, Andrew. 2024. "Introduction: The Administration of Everyday Life." *Anthropological Quarterly* 97(2): 205-218.

שיעור 3, 7.4.25: קלאסיקות על המדינה, בתיאוריה קריאת חובה (פרק אחד של ארנדט + אחד משלושת האחרים): אלתוסר, לואי. 2008 [1970]. מבחר מתוך על האידיאולוגיה - מנגנוני המדינה האידיאולוגיים, תל אביב: רסלינג. עמ' 45-58 (בעיקר: 45-48, 51, 53-58). ארנדט, חנה (2010 [1968]). יסודות הטוטליטריות, עמ' 297-345 (גזע וביורוקרטיה) ו/או עמ' 404-452 (שקיעתה של מדינת-האומה וקץ זכויות האדם). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד. ובר, מקס. תש"ס [1912]. "ביורוקרטיה" בתוך על הכריזמה ובניית מוסדות, ירושלים: מאגנס. עמ' 41-48 (מומלץ לקרוא גם את 28-40). שמיט, קרל. 2005 [1922]. "הגדרת הריבונות" בתוך תיאולוגיה פוליטית, תל אביב: רסלינג. עמ' 1-12.

(חופשת פסח - 10.4-19.9. שימו לב: יש להגיש את מטלה 1 עד השיעור הבא)

שיעור 4, 21.4.25: קלאסיקות (מודרניות, יחסית) על המדינה, באנתרופולוגיה תזכורת: צריך להגיש עד השיעור הזה את מטלה 1. קריאת חובה (לפחות אחד משלושת הבאים, ורצוי שניים):

Das, Veena and Deborah Poole. 2004. "State and its Margins: Comparative Ethnographies", in *Anthropology in the Margins of the State* (Das and Poole, eds), Oxford and NY: Oxford University Press. 3-34.

Geertz, Clifford. 1980. "Bali and Historical Method" (Introduction - pp. 1-10), "Political Definition: The Sources of Order" (Chapter 1 - pp. 11-25), and "Bali and Political Theory" (Conclusion - pp. 121-136) in: *Negara: The Theatre State in Nineteenth Century Bali*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Navaro-Yashin, Yael. 2007. "Make-believe papers, legal forms and the counterfeit: Affective interactions between documents and people in Britain and Cyprus." *Anthropological Theory* 7(1): 79-98.

חלק ב': בנבכי המדינה - כלכלה, חוק ושיטור, וביורוקרטיה שיעור 5, 28.4.25: כלכלה קריאת חובה (אחד מהשלושה):

Elyachar, Julia. 2010. "Phatic labor, infrastructure, and the question of empowerment in Cairo." *American Ethnologist* 37 (3): 452-464.

Muehlebach, Andrea. 2011. "On Affective Labor in Post-Fordist Italy." *Cultural Anthropology* 26 (1): 59-82.

Roitman, Janet. 2006. "The Ethics of Illegality in the Chad Basin", in *Law and Disorder in the Postcolony* (Jean Comaroff and John L. Comaroff, eds): 247-272.

שיעור 6, 5.5.25: חוק ושיטור קריאת חובה:

דנציגר, רוני. 2024. "אפס סבלנות להסתה." עיונים בשפה וחברה 19: 104-109.

לב, טלי ויהודה שנהב. תש"ע, 2010. "כינונו של האויב מבפנים: הפנתרים השחורים כמושא של פאניקה מוסרית." סוציולוגיה ישראלית יב (1): 135-159.

שיעור 7, 12.5.25: בירוקרטיה

קריאת חובה (לפחות אחד מהטקסטים בעברית + Gupta):

ברדה, יעל. 2012. מבחר מתוך הבירוקרטיה של הכיבוש - משטר היתרי התנועה בגדה המערבית, 2000-2006 ירושלים: מכון ון ליר: עמ' 11-21 מתוך "מבוא" וכן אחד (או יותר) מבין הפרקים הבאים: "הריבון הנעלם: פרסונליות, חללי ריבונות, ועמדת הפקיד בבירוקרטיה הקולוניאליות" (עמ' 111-133); או "ייצור חריגים, חשאיות, וחיים חשופים: על עמדת הנתן בבירוקרטיה הקולוניאלית" (עמ' 133-164),

קרבאל-טובי, מיכל. 2013. "בירוקרטיה של שייכות: העולים הלא יהודים בשדה הגיור הממלכתי בישראל." בתוך מראי מקום - זוויות משתנות ומיקומים חברתיים בישראל (עורכים: זאב שביט, אורנה ששון-לוי, גיא בן-פורת). מכון ון ליר בירושלים והוצאת הקיבוץ המאוחד: 221-252.

Gupta, Akhil. 2012. "Let the Tran Run on Paper": Bureaucratic Writing as State Practice" (pp. 141-191) in: *Red Tape: Bureaucracy, Structural Violence, and Poverty in India*. Durham, NC and London: Duke University Press.

קריאת רשות:

Saglam, Erol. 2024. "Paperwork as Statecraft: documents, politics, and bureaucratic agency in street-level organisations." *Third World Quarterly* (online first): 1-20.

שיעור 8, 19.5.25: הפוגה

צפייה משותפת בסרט או פרקים מסדרה.

חלק ג': אלימות ואדישות

שיעור 9, 26.5.25: אלימות של (?) המדינה

קריאת חובה (חסן + אחד משני האחרים):

חסן, מנאר. 1999. "הפוליטיקה של הכבוד: הפטריארכיה, המדינה ורצח נשים בשם כבוד המשפחה". בתוך: דפנה יזרעאלי ושות' (עורכות), מין מגדר פוליטיקה, הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 267-305. יאסן, יאיר. 2021 (תשפ"א). "פעילי ימין רדיקלי ואלימות פוליטית כלפי המדינה: אסטרטגיית שינוי או ערעור על לגיטימיות?". סוציולוגיה ישראלית כב(1): 56-79.

Shoshan, Nitzan. 2016. *Selections from The Management of Hate: Nation, Affect, and the Governance of Right-Wing Extremism in Germany*. Princeton, NJ: Princeton University Press. We will choose from: "The State Inside" and "Police Overkill" (117-129), "Cops and Thieves" (137-140), "Inoculating the national public" (199-204), "Building Coalitions" and "Whose Demonstration?" (209-221).

(חופשת שבועות - 1-2.6. שימו לב: יש להגיש את מטלה 2 עד השיעור הבא)

שיעור 10, 9.6.25: עם קצת רגש, או בלי רגש בכלל

תזכורת: צריך להגיש עד השיעור הזה את מטלה 2.

קריאת חובה:

סנג'רו, בועז. 2002. "באין חשד אין חקירה אמיתית: דוח ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן." תיאוריה וביקורת 21: 47-76.

Herzfeld, Michael. 1992. "Introduction" (pp. 1-17): *The Social Production of Indifference: Exploring the Symbolic Roots of Western Bureaucracy*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

קריאה מומלצת:

Greenberg, Jessica and Sarah Muir. 2022. "Disappointment". *Annual Review of Anthropology* 51: 307-323.

Verdery, Katherine. "Chapter 1: An Archive and its Fictions," pp. 31-76 in: *Secrets and Truth: Ethnography in the Archive of Romania's Secret Police*. Budapest, Hungary: Central European University Press (2014).

חלק ד': חברה אזרחית ומדיה

שיעור 11, 16.6.25: מחאה ותקשורת

קריאת חובה:

ויניצקי-סרוסי, ורד. 2024. "יחד ננצח." עיונים בשפה וחברה 19: 53-58.

Juris, Jeffrey S. 2005. "Violence performed and imagined: Militant action, the Black Bloc and the Mass Media in Genoa," *Critique of Anthropology* 25, 4: 413-432.

קריאה מומלצת:

Cody, Francis and Alejandro I. Paz. 2021. "Securitizing Communication: on the Indeterminacy of Participant Roles in Online Journalism." *Journal of Linguistic Anthropology* 31 (3): 340-356.

Sorek, Tamir. 2015. "Introduction" (pp. 1-18) and "Disciplining Palestinian Memory" (pp. 139-161) in: *Palestinian Commemoration in Israel: Calendars, Monuments, and Martyrs*. Stanford, CA: Stanford University Press.

שיעור 12, 23.6.25: ארגוני חברה אזרחית (ארגונים לא ממשלתיים) והמדינה

קריאת חובה:

Herscher, Andrew. 2014. "Surveillant Witnessing: Satellite Imagery and the Visual Politics of Human Rights." *Public Culture* 26 (3 [74]): 469-500.

Lewis, David and Mark Schuller. 2017. "Engagements with a Productively Unstable Category: Anthropologists and Nongovernmental Organizations." *Current Anthropology* 58 (5): 634-651.

קריאה אפשרית:

Greenberg, Jessica R. "Justice suspended: Rethinking institutions, regimentation, and channels from a human rights law perspective." *Journal of Linguistic Anthropology* 34: 45-65.

Rasyadian, Yuda. 2024. "(Non)governing machine: Seized activism and NGOization as forms of governance in Indonesia." *Political and Legal Anthropology Review* 47: 23-36.

שיעור 13, 30.6.25: הסבר על מטלת הסיום

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי:

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 40 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 10 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
50 %

מידע נוסף / הערות:

חובות הקורס ומרכיבי הציון

• השתתפות (10%): נוכחות במפגשים, תרומה עקבית, עניינית, פעילה ומכבדת לדיונים בשיעור, עמידה כללית במטלות הקורס.

• מטלה 1 - תגובת קריאה (20%), להגשה ב-21.4 (שיעור 4): רפלקציה שלכן/ם, באורך של מינימום עמוד אחד ועד 2 עמודים, על מה שלמדתן/ם על המדינה מאחד ממאמרי שלב המבוא בקורס.

• מטלה 2 (מטלת אמצע) - אתנוגרפיה: האם זו מדינה (30%), להגשה ב-9.6 (שיעור 10): טקסט באורך 2-3 עמודים. התימה המרכזית צריכה להיות אירוע (או מציאות מתמשכת) בו לא ברור אם המדינה נוכחת ומעורבת, על זרועותיה השונות, ו/או ברור שהיא קשורה אך התפקיד שלה לא מובן. ניתן לכתוב על מקרה ששמעתן/ם עליו (בחדשות, במדיה חברתית) או על חוויה שלכן/ם. אפשר גם לעסוק בטקסט תרבותי כלשהו: סדרה או סרט, ספר וכדומה. יש להשתמש באחד ממאמרי הקורס על מנת לנתח את הנושא - לא ממאמרי המבוא. הסברים נוספים והנחיות יינתנו במהלך הקורס.

• מטלה 3 (מטלת סיום הקורס) - עבודת בית מסכמת (40%), להגשה עד [טרם הוחלט]. טקסט באורך 4-6 עמודים. בעבודה תדרשו להרחיב את מטלת האמצע בהתאם להערות שתקבלו עליה, ולהוסיף ניתוח של התימה המרכזית באמצעות שני מאמרים נוספים - אחד משלב המבוא בקורס, ועוד אחד שאינו זה עליו כתבתם במטלה 2. הסברים נוספים והנחיות יינתנו לקראת סוף הקורס.